

актуальності набуває проблема підвищення результативності державної політики та розвитку інституційної спроможності міністерств, інших центральних органів виконавчої влади. Відповідно необхідно суттєво посилити роль стратегічного планування на всіх рівнях державного управління, насамперед з точки зору орієнтації на вимірювані кінцеві результати реалізації державної політики.

З метою подальшого реформування системи соціально-економічного планування, одна з цілей якої – забезпечити умови для максимально ефективного використання бюджетних ресурсів відповідно до пріоритетів соціально-економічної політики держави, необхідно посилення спроможності ЦОБВ до стратегічного планування своєї діяльності у рамках чітких орієнтирів, які закладені у стратегічних і програмних документах, при одночасному впровадженні системи планування і моніторингу соціально-економічної результативності бюджетних видатків за допомогою якісних та кількісних показників.

І хоча в Україні вже закладені основи стратегічного планування, орієнтованого на результат, однак залишається не сформованою нормативна і методична база з цього питання, що не дозволяє повноцінно інтегрувати плани діяльності центральних органів виконавчої влади до системи документів державного стратегічного планування та, досягти соціально-економічної ефективності їх діяльності.

Література

1. Клищ Н.Н. Методы повышения эффективности управления в органах государственной власти / Н.Н. Клищ // Состояние и механизмы модернизации государственного управления в РФ. – М., 2004.
2. Берездивина Е.В. Оценка эффективности использования бюджетных средств в части расходов на оказание бюджетных услуг / Е.В. Берездивина, В.Ф. Елисеенко, А.Б. Жулин, Н.М. Сивашева. – [Монография]. – М., Издательский дом ГУ-ВШЭ. – 2004.
3. Берездивина Е.В. [рездивина; Гос. ун-т – Высш. шк. экономики. – М.: ГУ ВШЭ, 2007. – 72 с.](http://irbis.msal.ru:8080/cgi/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=BOOK&P21DBN=BOOK&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullw&C21COM=S&S21CNR=20&S21PO1=0&S21PO2=0&S21PO3=M&S21COLORTERMS=0&S21STR=Обоснование расходов органа исполнительной власти на выполнение задач в соответствии с докладом о результатах и основных направлениях деятельности / Е.В. Берездивина. – [Текст]: препринт WP8/2007/01 / Е.В. Бе-

</div>
<div data-bbox=)

4. Бачлер Дж. Оценка региональной политики в Европейском обществе. 2000. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://ieie.nsc.ru/~taxis/bachtler-rec.htm>

5. Мадер Л. Оценка законодательства – вклад в повышение качества законов. [Электрон. ресурс]. Режим доступа: <http://www.te-zavr.ru/lawmaking/material>

6. Мэнинг Н., Парисон Н. Реформа государственного управления. Международный опыт. М. – «Весь мир». – 2003.

7. Kuhlman S. Performance Measurement and Performance Comparison in German Local Governments. – 2004.

8. Kuhlman S. Evaluation of Local Government Modernization: Implementation and Effects of the «New Steering Model» in German Municipalities. – 2004.

9. Системы планирования и оценки результативности деятельности государственных гражданских служащих // Материалы международной конференции Всемирного банка. – М.: Издательство Всемирного банка, 2006.

10. Бюджетный кодекс Украины. Закон Украины №2456-VI від 08.07.2010.

11. Концепція застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.09.2002 №538 // Офіційний вісник України, 2002 р., №38. – С. 17.

12. Закон України від 17.03.2011 №3166-VI «Про центральні органи виконавчої влади» [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>

13. Методичні рекомендації щодо розроблення планів діяльності головних розпорядників бюджетних коштів за бюджетними призначеннями, визначеними законом про Державний бюджет України на відповідний бюджетний період) на плановий та два бюджетні періоди, що настають за плановим. Затверджені наказом Міністерства економіки України 06.04.2011 №327.

14. Boyne, G., Meier, K. (2006) Public Service Performance: Perspectives on Measurement and Management. NY, USA: Cambridge University Press.

15. Коллоквиум «Оценивание программ и политик: методология и применение»: сборник материалов, Вып. 1 // Под ред. Д.Б. Цыганкова. – М., 2007. – 216 с.

16. Прогнозування і розробка програм: Метод. посіб. / В.Ф. Беседін та інші; [за ред. В.Ф. Беседіна]. – К.: Наук. світ, 2000. – 468 с.

*О.В. ЄВТУШЕВСЬКА,
к.е.н., асистент, Київський національний університет ім. Т. Шевченка*

Становлення та розвиток корпоративних відносин в Україні

Розкриваються особливості процесу становлення корпоративних відносин у вітчизняних умовах. Висвіт-

люються основні тенденції розвитку корпоративних зв'язків в умовах економічної нестабільності. Надаються

рекомендації щодо вдосконалення корпоративної діяльності в Україні.

Ключові слова: корпоративні відносини, акціонерне товариство, кооперація, монополізація економіки, дивідендна політика.

Раскрываются особенности процесса становления корпоративных отношений в отечественных условиях. Освещаются основные тенденции развития корпоративных связей в условиях экономической нестабильности. Даются рекомендации по усовершенствованию корпоративной деятельности в Украине.

Ключевые слова: корпоративные отношения, акционерное общество, кооперация, монополизация экономики, дивидендная политика.

Peculiarities of corporative relations formation under domestic conditions are opening. Main tendencies of corporative relations development under economic instability are lightening. Recommendations as to improvement of corporate activity in Ukraine are giving.

Keywords: corporate relations, joint-stock company, cooperation, monopolization of economy, dividend policy.

На сьогодні корпоративні відносини відіграють надзвичайно важливу роль у функціонуванні вітчизняної економічної системи. Саме акціонерні товариства займають домінуючі позиції в більшості галузей вітчизняного господарства, зокрема в промисловості, сільському господарстві, будівництві, фінансовій сфері тощо. Процес становлення та розвитку корпоративних відносин в Україні вимагає всебічного теоретичного осмислення, яке дозволить виявити основні проблеми, притаманні вітчизняним корпоративним зв'язкам та надати рекомендації щодо їх вдосконалення.

Постановка проблеми. Розвиток корпоративних зв'язків є досить складним та суперечливим процесом. Здебільшого увага вчених-економістів зосереджується на основних недоліках корпоративної діяльності, зокрема на суперечливості корпоративного законодавства, незбалансованості дивідендної політики, недосконалості розвитку державного корпоративного сектору тощо. Ці суперечності характерні для сучасного стану корпоративних відносин в Україні, проте завданням статті є не лише дослідження поточних проблем корпоративної діяльності, а й аналіз основних особливостей процесу формування корпоративних зв'язків в Україні.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Процеси становлення та розвитку корпоративних відносин досліджуються у працях вчених Д. Баяри, З. Борисенко, А. Воронкової, П. Дем'яненка, В. Євтушевського, Д. Задихайло, Г. Назарової та інших, проте, незважаючи на це, існує потреба у більш детальному висвітленні основних тенденцій процесу становлення та розвитку корпоративних відносин.

Проблема становлення корпоративних відносин у сучасних умовах потребує всебічного теоретичного обґрунту-

вання. Дослідження розвитку корпоративних зв'язків в Україні дозволить виявити основні проблеми даного процесу, зокрема умовно поділити їх на об'єктивні, зумовлені історичними та соціальними причинами, та суб'єктивні, породжені незбалансованою економічною політикою.

Мета статті полягає у дослідженні основних суперечностей процесу становлення та розвитку корпоративних відносин в Україні, що дозволить надати рекомендації щодо вдосконалення вітчизняних корпоративних зв'язків.

Виклад основного матеріалу. При дослідженні становлення корпоративних відносин в Україні основна увага, як правило, зосереджується на періоді приватизаційних перетворень та виникненні акціонерного сектору на початку 90-х років ХХ століття, проте корпоративні відносини виникли на території України значно раніше, і саме особливості їхнього розвитку певною мірою заклали основу для сучасних корпоративних зв'язків. Незважаючи на тривалу перерву у розвитку акціонерного сектору, досліджуючи основні тенденції розвитку корпоративних відносин другої половини ХІХ століття, можна побачити, що деякі проблеми, притаманні сучасній корпоративній діяльності, частково спостерігалися і в той період.

Для подальшого аналізу даної проблеми необхідно дати визначення поняттю «корпоративні відносини». Корпоративні відносини можна визначити як сукупність економічних відносин, які забезпечують розвиток акціонерного капіталу в межах певної економічної системи. До корпоративних відносин належать: відносини корпоративної власності, відносини, які сприяють безперервному функціонуванню корпоративного сектору, та відносини, що виникають усередині акціонерних компаній. Відповідно всі зв'язки, які виникають унаслідок функціонування акціонерних товариств, можна вважати корпоративними.

Акціонерні товариства на території України почали виникати дещо пізніше, ніж у деяких країнах Західної Європи. Передусім їх поява була спричинена зростанням суспільних потреб у розвинених країнах та концентрацією капіталу. Незважаючи на те, що перші акціонерні компанії виникли ще на початку ХVІІ століття, суттєву роль в економічному житті вони почали відігравати лише в ХІХ столітті. Насамперед це було пов'язано з динамічним розвитком капіталістичних відносин, а також із виникненням масштабних економічних проектів, зокрема залізничного сполучення, розвитку переробної промисловості тощо. Окремі капіталовласники були не в змозі фінансувати такі проекти, відповідно виникла потреба в об'єднанні капіталів і утворенні великих компаній на основі акціонерної форми власності. На той час акціонерні товариства були порівняно новими і тому викликали значний інтерес у вчених-економістів, зокрема у Дж. Ст. Мілля, Т. Веблена, Р. Гільфердінга, К. Маркса та інших.

В Україні розвиток акціонерних товариств фактично починається з 60-х років ХІХ ст., коли західноукраїнські землі були об'єднані із залізницею Заходу. З 1888 по 1894 рік в Україні створено 22 іноземні акціонерні компанії з основним капіта-

лом майже 63 млн. крб. Французький, бельгійський, англійський та німецький капітали значною мірою захопили ключові позиції в кам'яновугільній, залізорудній та металургійній промисловості України (у вугледобуванні іноземцям належало 63% основного капіталу, у металургії – 90%) [1, с. 215]. На той час розвиток корпоративних відносин також підтримувався зростанням концентрації капіталів та появи монополій, зокрема активно функціонували цукрові заводи та вугільні комбінати. На той час Україна мала певні переваги для іноземних інвесторів, зокрема в останніх приваблювала наявність значної сировинної бази, дешева робоча сила, можливості внутрішнього споживчого ринку тощо. Треба сказати, що дані переваги є актуальними і на сьогодні. У 1905–1906 роках виникло понад 50 акціонерних компаній, які займалися видобутком нафти, найбільшими з них були Галицько–карпатське товариство, «Східниця», «Галичина» [1, с. 217].

Розвиток корпоративних відносин цікавив українських вчених–економістів, зокрема теоретичне осмислення процесу становлення акціонерного сектора в тогочасній Україні знайшло відображення в працях М.І. Туган–Барановського, Є. Слуцького, Г. Цехановецького та інших.

М.І. Туган–Барановський був одним із розробників теорії кооперації. На думку вченого, основою розвитку акціонерних товариств була кооперація, яка найчастіше проявлялася в сфері сільського господарства. Селяни об'єднувалися для захисту своїх інтересів та відстоювання своїх прав. Кожен кооператив має свій пайовий капітал, що складається з паїв, внесених кожним членом товариства. Споживач товариства надає пайовикам певний відсоток (дохід) на внесені ними частки, проте прагне, щоб він був якомога нижчим.

Можна простежити певні риси, які притаманні і сучасним акціонерним товариствам. В цілому кооперативи, на думку вченого, поділяються на дев'ять видів: кредитні, споживчі, будівничі, закупівельні, товариства по збуту, по переробці, виробничо–підсобні артілі, трудові артілі та виробничі артілі. Варто розмежовувати поняття «кооперативні відносини» та «корпоративні відносини» [2, с. 357]. Кооперативні відносини по своїй суті є відносинами, що формуються на основі об'єднання суб'єктів господарювання для здійснення економічної діяльності. Таке об'єднання утворюється для координації дій різних індивідів та підвищення ефективності господарських операцій.

Кооперативні відносини завжди лежать в основі корпоративних відносин, проте вони не є тотожними. Відносини кооперації є більш загальним явищем, яке охоплює практично всю систему господарювання. Корпоративні відносини – це специфічні економічні відносини, які виникають на основі розвитку акціонерного капіталу. Відповідно, можна стверджувати, що корпоративні зв'язки є результатом розвитку, в тому числі і відносин кооперації.

У своїй праці «Політична економія» Туган–Барановський аналізує таку форму кооперації як «система трудового коопартнершипу». Вона являє собою підприємство, що, у свою чергу,

належить товариству, яке своїми зовнішніми рисами майже не відрізняється від акціонерного товариства. Основна відмінність полягає лише в порівняно невисокій ціні на акції. Але тут акції в тій чи іншій мірі належать робітникам, що працюють на підприємстві. Трапляються випадки, коли всі акції належать трудовому колективу. Основною особливістю утворень такого типу була участь робітників в управлінні ним, а також у розподілі прибутку. Досить часто до складу правління такого товариства входили не лише акціонери, а й працівники.

На думку вченого, певна частка акцій має належати працівникам, оскільки в цьому разі вони мають право брати участь у розподілі прибутку, впливати на організацію виробництва. Хоча вони й не є господарями, все ж це вигідно відрізняє їх від простих працівників за наймом. Отже, акціонерні товариства в працях вченого в певній мірі можна ототожнювати з підприємствами «трудового коопартнершипу». Його основна відмінність, на думку вченого, полягає в тому, що на відміну від артілі, де капітал та праця поєднані, тут вони формально відокремлені одне від одного. Капітал такого товариства складається з паїв, що, як вже зазначалося, можуть належати як працівникам, так і стороннім акціонерам [3, с. 349].

Таким чином, щоб зменшити цю відокремленість, підприємства цього типу вводили до складу правління осіб, яких безпосередньо обирали робітники. Останнім надавалася певна частка чистого прибутку підприємства. Стосовно розвитку внутрішньо корпоративних відносин у межах тогочасних підприємств, то товариства трудового коопартнершипу, що є досить схожими на сучасні акціонерні товариства, на той час уже розробляли свої статuti, які регламентували ряд відносин, зокрема визначалися такі вимоги: членами товариства могли бути як фізичні, так і юридичні особи, капітал завжди виражався певною визначеною сумою, отже розмір статутного фонду регламентувався установчими документами. Крім того, підприємство не мало відкритого характеру, очевидно, воно будувалося на деяких принципах закритого акціонерного товариства.

Проблема розвитку корпоративних відносин знайшла відображення в працях Є.Є. Слуцького. Зокрема, вченого цікавило питання функціонування господарських товариств, у тому числі акціонерних компаній. Дослідник зазначає, що учасники акціонерної компанії беруть участь у товаристві лише вкладанням капіталу і більше не втручаються в роботу та управління справою [4, с. 298]. Капіталовласники, об'єднуючись у товариства, можуть залучати до своєї діяльності нових осіб, проте, на думку вченого, велике коло учасників у даному випадку не дозволить успішно вести господарські справи. По–перше, через небажання ділитися прибутками з великою кількістю учасників, по–друге, через можливу відсутність довіри до новоприбулих членів товариства. Варто зазначити, що за своєю природою акціонерна форма господарювання передбачає розподіл прибутків між значним колом осіб, проте це не зменшує популярність акціонерних компаній. Щодо питання довіри до учасників корпоративних

відносин, то зловживання у даній сфері можливі, проте вони суттєво обмежуються досить чіткими правилами ведення акціонерної діяльності.

Є. Слуцький також розглядає процес створення господарських товариств особами з порівняно невисоким рівнем добробуту, зокрема селянами та ремісниками. На його думку, кооперативна організація має бути сформована на основі повної рівності прав її учасників [4, с. 300]. Коли товариство розподіляє свій дохід на основі вкладених паїв, з'являється відмінність у інтересах між різними учасниками акціонерної компанії. Ті члени, які мають більші паї, розраховуватимуть на отримання більших дивідендів, ті ж, чий вкладення є менш значними, будуть зацікавлені в нижчих цінах на продукцію товариства. При цьому спільність інтересів буде порушено. Учасники, які вкладають більші капітали у розвиток компанії, мають домінуючий вплив на її діяльність, відповідно їхні інтереси відрізняться від інтересів інших членів товариства. В цілому дане спостереження є актуальним і на сьогодні, оскільки однією з ознак діяльності акціонерних компаній є суперечності між мажоритарними та міноритарними акціонерами.

У цілому, досліджуючи деякі аспекти теорії корпоративних відносин Є. Слуцького, можна зробити висновки, що вчений стояв на позиціях так званого економічного ідеалізму, за якого спільні, колективні інтереси є домінуючими, відповідно, отримання найбільшого доходу на вкладений капітал не є метою кооперації.

Встановлення на території України командно-адміністративної економіки та зміна політичного устрою призвела до занепаду акціонерного сектору. Акціонерні компанії не впливалися в тогочасну економічну модель, відповідно, протягом декількох десятиліть корпоративна діяльність знаходилась в глибокому занепаді. Лише на початку 90-х років ХХ століття розпочалося відродження вітчизняного корпоративного сектору, проте даний процес був достатньо суперечливим та хаотичним. Передусім при переході від планової до ринкової економіки було допущено ряд серйозних помилок, які в подальшому постійно впливатимуть на функціонування корпоративних відносин в Україні. Становлення корпоративного сектору здійснювалося без відповідної законодавчої бази, відповідно, величезна кількість зловживань ніким не відстежувалась.

На думку деяких дослідників, корпоративні відносини в Україні перебувають на етапі свого становлення. На жаль, стан економічного середовища в деяких сферах не відповідає динаміці розвитку корпоративних відносин. Можна сказати, що функціонування останніх випереджає розвиток інституційного середовища, в якому вони діють, зокрема це виявляється у незбалансованій діяльності органів влади стосовно учасників корпоративної діяльності, недосконало-

сті законодавства, наявності зловживань у межах вітчизняного корпоративного сектору тощо. На сьогодні переважна більшість міноритарних акціонерів вітчизняних товариств, на відміну від корпорацій розвинених країн світу, не є повноправними учасниками корпоративних відносин.

До основних організаційно-економічних суперечностей розвитку корпоративних відносин в Україні можна віднести: неузгодженість інтересів різних учасників корпоративної діяльності, незбалансовану дивідендну політику, недосконале нормативне забезпечення корпоративних відносин, неефективне державне регулювання корпоративного сектору, наявність значної кількості зловживань у сфері антимонопольного законодавства, низький рівень корпоративної культури тощо. Значною проблемою вітчизняного корпоративного сектору є значний рівень його тінізації. Перехід економіки в тінь, як правило, є наслідком неефективної економічної, передусім фіскальної, політики з боку держави. Недотримання принципів збалансованого оподаткування учасників корпоративної діяльності призводить до приховування ними свого реального фінансового стану та ухиляння від сплати податків.

Висновки

У межах даної статті неможливо в повній мірі дослідити процеси становлення та розвитку корпоративних відносин в Україні, проте частково вдалося окреслити основні тенденції функціонування корпоративних зв'язків. У цілому для вдосконалення розвитку корпоративних відносин можна здійснити такі заходи: створити збалансовану систему заохочень найманих працівників підприємства, сприяти посиленню ролі персоналу у прийнятті рішень, що стосуються подальшої реорганізації акціонерного товариства, надавати гарантії дрібним акціонерам на випадок складного фінансового становища компанії, застосовувати іноземний досвід при формуванні законодавчої бази, що регулює діяльність корпоративного сектору з врахуванням вітчизняних особливостей його розвитку. Проте всі ці рекомендації можуть бути реалізовані лише за умов підвищення правової культури суб'єктів господарювання та зниження рівня корумпованості вітчизняного корпоративного сектору.

Література

1. Лазарович М.В. Економічна історія / М.В. Лазарович. – К.: Знання, 2008.
2. Туган-Барановський М.І. Політична економія / М.І. Туган-Барановський. – К.: Либідь, 1994.
3. Туган-Барановський М.І. Социальные основы кооперации / М.І. Туган-Барановський. – М.: Основы, 1989.
4. Слуцький Є.Є. Визнання. Творча спадщина з погляду сучасності / За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2007.